

עברית: הבנה, הבעה ולשון לעולים חדשים ולתושבים חוזרים

שאלון 75284

חוזר זה מיועד לנבחנים אינטרניים, לנבחנים אקסטרניים ולנבחני משנה בבחינת הבגרות בעברית. הזכאים להיבחן בשאלונים לעולים חדשים ולתושבים חוזרים, על פי [הגדרות](#) משרד החינוך.

1. הוראת עברית לעולים חדשים ולתושבים חוזרים בחטיבה העליונה

התלמידים העולים והתושבים החוזרים מצויים בתהליך של השתלבות חברתית ותרבותית בארץ. השליטה בשפה העברית חיונית לבנייה של דימוי עצמי חיובי ולהצלחה מקצועית בהמשך דרכם. בעבור העולים העברית כשפה שנייה נלמדת בסביבה הטבעית שבה היא משמשת ובמסגרת הלימודית, ורכישתה מיועדת להשגתן של מטרות חברתיות ואקדמיות.

ממחקרים שנעשו בישראל בעקבות גלי העלייה הגדולים של שנות התשעים (לוי, שוהמי וספולסקי, 2003), אפשר ללמוד שרכישת השפה נמשכת בין חמש לאחת עשרה שנים, וכי השליטה בה חיונית להצלחה במקצועות אחרים, כגון מתמטיקה. נוסף על כך, הרוכשים שפה שנייה אינם שולטים בהיבטי הפרגמטיים והרטוריים בהקשרים חברתיים-תרבותיים של שפת היעד, ומתקשים לפענח מבעים עקיפים, כגון הומור ואירוניה. אי לכך, נדרש תיווך מתוכנן ומדורג בשיח בעלפה ובכתב נוסף על חשיפה לשפה ועל מעורבות חברתית באוכלוסיית דובריה. נראה אפוא כי התלמידים העולים זקוקים הן לעזרה ולתמיכה בתהליך רכישתה של העברית והן לפרק זמן ארוך עד כמה שאפשר לשם כך.

פריסת התכנים בחטיבה העליונה מבוססת על ההנחות ששפה נרכשת באופן ספירלי, והרוכשים את העברית כשפה שנייה אינם נמצאים באותו שלב שכן משך זמן שהייתם בארץ שונה. לכך נוספת גם השונות בין התלמידים העולים מבחינה אישית, חברתית, לימודית, תרבותית ולשונית.

בתוכנית 30% יוערכו העולים בעיקר באופנות הדבורה על פי עולמות השיח המופיעים בתוכנית הלימודים עברית כשפה שנייה (תשס"ט). אופנות זאת מחייבת את הטמעת הכשירות התקשורתית בשפה ומצריכה הבנה של מאפייני הסוגות השונות, הכפופים למטרותיהן. בתוך כך הלמידה וההערכה יתמקדו גם באופנויות האחרות: האזנה, הבעה בכתב והבנת הנקרא; אלו, כמו גם הנושאים הדקדוקיים, ישמשו מנוף לפיתוח ההבעה בעלפה וליכולת ליצירת תקשורת יעילה בכיתה ובחברה. ההערכה בתוכנית 70% תכלול הבנת הנקרא, הבעה בכתב בדגש על כתיבה ממוגת, וכן ידע דקדוקי בדגש על מאפייניו הפונקציונליים המשרתים את השליטה בשפה, את ההבנה ואת ההבעה.

עקב הספירליות המאפיינת רכישת שפה בכלל ואת תחום הדעת עברית בפרט תהיה חפיפה בין תכנים בתוכנית 30% לתכנים בתוכנית 70%. ההבחנה תתבטא באורך הטקסטים לקריאה ובמורכבותם בתחום הבנת הנקרא ובמורכבות תהליכי הכתיבה והיקפיה בתחום ההבעה בכתב. (חשוב שהטקסטים הניתנים לתלמידים העולים החדשים יהיו מעובדים ומותאמים לרמתם מבחינה טקסטואלית ודידקטית, לפיכך לא נכון יהיה להשתמש בטקסטים המיועדים לדוברי עברית שפת אם בשכבות גיל צעירות יותר).

ציון הבגרות במקצוע עברית ישוקלל מציון ההערכה הבית-ספרית (30% מהציון הסופי) ומהציון הסופי על השאלון החיצוני (70% מהציון הסופי, על פי החישוב: 21% ציון שנתי + 49% ציון שאלון הבחינה).

2. המטרות המרכזיות של הוראת העברית כשפה שנייה בחטיבות העליונות

- שיפור הכשירות האוריינית הדבורה והכתובה בשפה העברית על פי [תוכנית הלימודים בעברית כשפה שנייה](#) ובהתאמה ליעדי משרד החינוך כדי לאפשר לילדים שעברית אינה שפת אימם שימוש מושכל בשפה בעלפה ובכתב במגוון רחב של סוגי לשון ובהקשרים חברתיים שונים
- פיתוח מודעות לשונית ויכולת הבנה והפקה של טקסטים בהקשרים משמעותיים שונים

משרד החינוך
הפיקוח על הוראת העברית
מגזר חרדי

- טיפוח הכשירות הלשונית של התלמידים – הרחבת אוצר המילים, שכלול ההבעה בכתב ובעל־פה וההבנה של טקסטים; שימוש תקין בלשון – בהגייה, בכתב, במשמעות, בנטייה, בתצורה ובתחביר; גיוון וגמישות משלבית והתאמת הלשון לנסיבות
- פיתוח מיומנויות של הבעה בעל־פה (דיבור מתוכנן)
- שילוב התקשוב, לרבות הכלים הדיגיטליים, בהוראת העברית כשפה שנייה
- גיוון בדרכי הערכה חלופיות והטמעת התלקיט בתהליך ההוראה-למידה
- שיפור עמדות התלמידים כלפי השפה והתרבות העברית

3. הוראה והערכה בית־ספרית בתוכנית 30% (לא ידווח בנפרד)

התלקיט ככלי לקידום ההבעה בכתב ובעל־פה

התלקיט כולל ראיות למהלכי הלמידה ולביצועי ההבנה של הלומדים בחומר הנלמד. בתחום הדעת עברית התלקיט הוא ממהות המקצוע: תהליכי קריאה, כתיבה, בקרה ושכתוב. בתלקיט מוצגות עדויות לתהליך שהתלמיד עובר במהלך הלמידה: הטקסטים שהתלמיד קורא והמשמשים לו תשתיות לכתיבה, הטיוטות שהתלמיד כותב, המשוב שהתלמיד מקבל מעמיתיו וממוריו, השכתוב שנעשה בעקבות המשוב שהתקבל וכמובן - התוצר הסופי.

חשוב לציין שיש דרכים שונות לקדם את ההבעה: הערכה של רכיבים מסוימים בכתיבה או הערכת התוצר כולו, משוב עמיתים, פעילות כיתתית להערכת תוצרים וליצירת תבחיני הערכה, משוב ובקרה עצמית של התלמיד וכדומה. על כן אין הכרח שמורה יבדוק ויעריך כל שלב ושלב בתהליך העבודה. עם זאת מומלץ כי החומרים שהמורה בוחר להערכה, יוערכו במהלך כל השנה ולא יתרכזו בהערכה אחת מסכמת של התלקיט כולו. המלצות לארגון התלקיט, לתכנון מהלכי כתיבה ולהערכת תוצרי כתיבה יינתנו בהדרכה.

במהלך העל"ה (הערכה על ההערכה) שמקיים המנהל הפדגוגי יתבקשו המורים להגיש תלקיט המתעד את תהליך העבודה על שני תוצרי הבעה בעל־פה כמפורט בהמשך.

הבנת הנקרא בתוכנית 30%

במהלך שיעורי עברית יש לחשוף את התלמיד למגוון רחב של טקסטים בסוגות שונות: **מידעיים**, **טיעוניים** ו**שימושיים** (הנחיות והוראות, טקסט מדריך ומפעיל). על הטקסטים להיות בנושאים שונים ובהיקפים שונים. כמו כן יש לשלב טקסטים חזותיים, לרבות **טקסטים זעירים**, כגון דבקות, מודעות ופרסומות.

העבודה על טקסטים תתמקד בפיתוח מיומנויות אורייניות בהבנת הנקרא ושאלת שאלות בממדי ההבנה שלהלן:

• איתור מידע

- איתור פרטי המידע הגלויים המרכזיים והנלווים בטקסטים (לרבות עמדות מפורשות)
- זיהוי קשרים לוגיים גלויים, כגון זמן, סיבה ותוצאה, הכללה ופירוט, הסתייגות, השוואה
- ארגון מחדש של פרטי המידע בטקסט, כגון סידור מידע ברצף, שיבוץ מידע בטבלה
- זיהוי של רכיבי המבנה הגלויים בטקסט

• הבנה (פרשנות והיסק)

- הבנת משמעות נרמזת, מובלעת או מטפורית בטקסט
- הבנת מטרת הטקסט
- הבנת נושא הטקסט
- הבנת הרעיון המרכזי של הטקסט
- הבנת רעיונות שונים בטקסט (לרבות רעיונות המנוסחים בשלילה או המנוגדים לציפיות)
- הבנת עמדתו של כותב הטקסט
- הבנת עמדות שונות המוצגות בטקסט

משרד החינוך
הפיקוח על הוראת העברית
מגזר חרדי

- הבנת קשרים לוגיים שאינם גלויים, כגון סיבתיות, הכללה ופירוט, השתלשלות עניינים, השוואה
- הבנת תפקידיהם של רכיבי מבנה שאינם גלויים בטקסט
- הבנת משמעות של מילים ושל צירופים מתוך הקשר
- הבנת אזכורים שונים המופיעים בטקסט
- מיון פרטי מידע ויצירת קטגוריות
- יצירת הכללות ופירוט
- השוואה בין רעיונות, בין מאפיינים או בין פרטי מידע אחרים
- מיזוג של פרטי מידע מן הטקסט/ים
- הסקת מסקנות מן הטקסט כולו ומחלקים ממנו

• **הערכה ביקורתית ושיקוף (רפלקציה)**

הערכה ביקורתית של תוכן הטקסט

- הערכת תוכן הטקסט (טענות, אמירות, עמדות) באמצעות ידע עולם של הקוראים
 - השוואה או קישור בין המידע והרעיונות שבטקסט ובין ידע חיצוני, ניסיון אישי או עמדות של הקוראים
 - שימוש בראיות תומכות מן הטקסט ועימותן עם מקורות מידע אחרים שמחוץ לטקסט/ים
 - העלאת השערות בנוגע לטקסט
 - הצגת טיעונים מחוץ לטקסט ו/או הצגת הוכחות שמחוץ לטקסט לשם ביסוס
 - הערכת מידת הרלוונטיות של פיסת מידע
 - הערכת עמדות שונות המוצגות בטקסט וביקורת עליהן
 - עימות המידע שבטקסט עם קודים חברתיים, מוסריים
 - שימוש במידע העולה מן הטקסט/ים להקשרים, למצבים אחרים
- הערכה ביקורתית של לשון הטקסט ומבנהו (הבנה מטה-טקסטואלית)
- בחינה אובייקטיבית של איכות הטקסט והתאמתו לנסיבות התקשורת
 - בחינת **מידת התאמתם** של רכיבים, כגון סגנון, משלב ובחירות לשוניות **למטרת הכתיבה**
 - בחינת **מידת השפעתם** של רכיבים, כגון סגנון, משלב ובחירות לשוניות **על הקוראים**
 - הבנת תפקידיהם של אמצעים לשוניים-רטוריים ותורמתם לכתיבה, להעברת המסר ולחיזוק טענת הכותב
 - הבנת תפקידיהם של הסימנים הגרפיים הנלווים לטקסט (כגון כוכבית, הדגשות ואיורים)
 - הבנת העיקרון המארגן של הטקסט (מבנה לוגי-רטורי)
 - הערכה מנומקת על מבנה הטקסט

הערות:

- הוראת הבנת הנקרא משותפת ל-30% ל-70%. אשר על כן מומלץ לבנות תוכנית ספירלית רב שנתית (י-י"א/י"ב).
- לעיסוק שיטתי בטקסטים מנקודות ראות שונות בהבנת הנקרא, לרבות התמקדות באוצר מילים, יש חשיבות רבה ברכישת שפה. על כן יש להקפיד על קריאה של לפחות טקסט אחד בשבוע (בכיתה או בבית, בעבודה משותפת או בעבודה עצמית) וכ-20 טקסטים בשנה. חשוב שהטקסטים יהיו בהיקפים שונים ובסוגות השונות, מודפסים ומקוונים.

הבעה בכתב בתוכנית 30%

הוראת תחום ההבעה בכתב היא ספירלית. נושאים רבים חוזרים ונלמדים ברמות שונות של העמקה ושל מורכבות בהתאם לשכבת הגיל ולרמת בקיאותו בשפה העברית של התלמיד העולה החדש. על

משרד החינוך
הפיקוח על הוראת העברית
מגזר חרדי

כן חשוב שהמטלות תהיינה מדורגות ומותאמות. על הכתיבה להיות תהליכית ומלווה בתהליכי ויסות¹, משוב, טיוט ובקרה.

בנסיבות טבעיות הכתיבה נעשית בדרך כלל מתוך מניע כלשהו. לכן רצוי להקדים לכתיבה פעילות שתיצור הניעה (מוטיבציה) אצל הכותבים ותייצר סיטואציה רלוונטית לכתיבה. על הכתיבה להיות לנמען אמיתי (שאינו רק המורה הבודק את הכתיבה) ולמטרה אותנטית הנוגעת לעולמו של התלמיד. כדאי להימנע מהוראת כתיבה באמצעות תבניות קבועות ומהערכה המתמקדת בתקינות הלשונית ובניסוח בלבד או בעיקר.

הבעה בכתב בתוכנית 30% לתלמידים שהעברית אינה שפת האם שלהם כוללת כתיבה בסוגות שונות ולמטרות שונות, כתיבה בזיקה לטקסט/ים או שאינה בזיקה לטקסט/ים, כגון **הבעת עמדה והנמקתה**; **מכתב** לנמענים שונים בנסיבות אותנטיות, כגון כתיבת מכתב תודה, מכתב תלונה, **נייר עמדה**, **המלצה** על סרט, ספר או סדרה. בשלב זה יילמדו גם עקרונות הסיכום של טקסט אחד או יותר. יש לתרגל עם התלמיד כתיבה בהיקפים שונים החל בכתיבת תשובה לשאלה ועד כתיבה רחבת היקף וכן מהלכי כתיבה קצרי טווח לצד מהלכים ארוכי טווח.

פירוט ממדי ההערכה להבעה בכתב

רכיבים גנריים להערכת כתיבה:	תוכן ומבנה
- ציר רעיוני: לטקסט ציר רעיוני ברור הכולל כמה רעיונות (בהתאם להיקף הכתיבה) המוצגים ביחידות מפותחות ומובחנות המקושרות באופן ברור וקוהרנטי - פתיחה וסיום: כתיבת פתיחה וסיום ההולמים את סוג הכתיבה - מודעות לנמען: הטקסט מכיל את המידע הדרוש לנמען כדי להבין במה דברים אמורים, לדוגמה: הגדרת מושגים רלוונטיים, מילוי פערי מידע וכדומה - רלוונטיות: הימנעות ממידע עודף וממידע שאינו רלוונטי - קישוריות: שימוש הולם באמצעי קישור מגוונים: מילות קישור, מאזכרים וכדומה - ארגון הטקסט: הטקסט מאורגן כראוי מבחינה גרפית. - בטקסט מודפס: חלוקה לפסקות, מעברים משורה לשורה, גודל גופן אחיד, הדגשות, רווח אחיד בין השורות, העדר רווח לפני סימני פיסוק וכדומה. - בטקסט שאינו מודפס יש להקפיד בעיקר על החלוקה לפסקות ועל המעבר משורה לשורה.	
בהערכת כתיבה ממוזגת יש להעריך גם את הרכיבים האלה:	
- השמטה: הפחתת מידע שאינו חיוני למטרת המיזוג - הכללה: ניסוח מכליל של מידע משותף מהטקסטים השונים והימנעות מחזרה על אותם רעיונות מפי כותבים שונים - הבניה: ארגון מחדש של הטקסט על-פי מטרות המיזוג - העתקה גורפת: הימנעות מהעתקה גורפת של חלקים גדולים ממקורות המידע השונים - דרכי מסירה: שימוש מגוון בדרכי המסירה השונות: דיבור ישיר, דיבור עקיף והסגרים - פועלי הבעה/אמירה: שימוש מותאם ומדויק בפועלי הבעה/אמירה	
כתיבה בזיקה למקורות מידע :	

¹ ויסות הכתיבה הוא התהליך שבו הכותב מנהל את מחשבותיו, את רגשותיו ואת מעשיו כדי להגיע למטרות הכתיבה: שיפור יכולותיו ושיפור הטקסט הכתוב. מתוך ליכטינגר, ע' (2008). **האתגר שבהבעה: תהליכי ויסות ואסטרטגיות בכתיבה**. תל אביב: מכון מופ"ת.

משרד החינוך
הפיקוח על הוראת העברית
מגזר חרדי

- בכתיבת מאמר טיעון הנשענת על מקורות מידע (הנשענת על מאמרים וטקסטים שונים) יש להקפיד על הבאת הדברים בשם אומרים תוך שימוש בדרכי המסירה השונות. (אין חובת כתיבה על-פי נורמות כתיבה אקדמיות). - בכתיבה ממוזגת למטרת סקירה תיאורטית יש לאזכר את מקורות המידע על פי נורמות הכתיבה האקדמית.	
- תחביר : משפטים שלמים הבנויים כהלכה, התאם דקדוקי (מין, מספר, זמן, גוף ויידוע), שימוש תקין במילות יחס ובמילות קישור - מורפולוגיה : שימוש תקין בצורות הנטייה (כגון שימוש תקין באותיות אית"ן, שימוש תקין בנטיית מילות היחס, הבחנה בין נטיית היחיד לנטיית הרבים) - פיסוק : שימוש נכון והולם בסימני הפיסוק - כתיב : העדר שגיאות כתיב (לנבחנים ברמות ב רג אין להפחית נקודות במבחן בגין שגיאות כתיב). - משלב : שימוש במשלב לשוני אחיד לאורך הטקסט המתאים לנסיבות השיח. - אוצר מילים : עושר לשוני ודיוק במשמעות	לשון ומבע

מומלץ לשלב בתהליך הלמידה עקרונות של למידה מתוך עניין ולאפשר לתלמיד לבחור את נושא הכתיבה של לפחות אחד מהחיבורים.

הבעה בעלִּפה בתוכנית 30%

תחום ההבעה בעלִּפה הוא חלק מתוכנית הלימודים של המקצוע עברית כשפה שנייה. מטרתה הפדגוגית היא לפתח כישורי תקשורת ולהביא לתלמידים שעברית אינה שפת אימם לכדי שימוש מושכל בעלִּפה במגוון רחב של סוגי לשון, למטרות שונות ובהקשרים חברתיים מגוונים. יש לכלול את ההבעה בעלִּפה במערך ההוראה וללמדו באופן שיטתי בהיקף של כ־40% מסך שעות ההוראה בתוכנית זו.

הוראת ההבעה בעלִּפה תתמקד בשלוש סוגות מרכזיות: **ריאיון** – שיחה של שאלות ותשובות; **שיח מתוכנן** מחיי היום־יום, חיי החברה או נושאים אישיים, דיון, פתרון בעיות או דילמות באמצעות עבודה בקבוצות, משחק תפקידים וכדומה; **הרצאת דברים (פרזנטציה)** בנושאים מתחומים שונים בעלי ערך תרבותי או אישי, כגון חוויות העלייה וההיקלטות בארץ, אקטואליה ומעורבות חברתית.

במהלך שיעורי העברית חשוב לייצר הזדמנויות לאינטראקציה הכוללת האזנה ודיבור לשם פיתוח היכולת התקשורתית ופיתוח מודעות לכללי הדיבור תוך הכרת הקודים החברתיים-התרבותיים ונורמות ההתנהגות הנהוגות בדיבור בציבור. חשוב לרגל פענוח תכנים בהאזנה לקטעי אודיו, קטעי קריאה, צפייה וכדומה. אורך הקטעים ורמתם יותאמו לרמת התלמידים ולתחומי העניין שלהם.

ההערכה הבית־ספרית תכלול השתתפות בשיחה או בדיון מתוכנן, פרזנטציה של נושא לימודי והדמיה של אירועים תקשורתיים. כל אלו יתועדו בתלקיט ויכללו תהליכי הוראה ובקרה: מחוונים ומשובים.

משרד החינוך
הפיקוח על הוראת העברית
מגזר חרדי

בתלקיט יוצגו **שני** תוצרים מתחום ההבעה בעלִפה הכוללים עדויות לתהליך ההוראה ולקידום התלמיד :

- ✓ נימוקים לבחירת נושא
- ✓ תהליכי מיזוג ממקורות המידע בנושא הנבחר
- ✓ ראשי הפרקים לפרזנטציה שאלות לריאיון
- ✓ תוצר סופי – פרזנטציה / ריאיון
- ✓ משוב עמיתים ו/או משוב המורה
- ✓ רפלקציה אישית על התהליך
- ✓ אביזרים נלווים : מצגת, תמונות, שאלות לריאיון וכדומה

צוותי ההוראה יוכלו לבחור בהתאם לשיקוליהם משימות מתאימות נוספות/אחרות המפתחות את ההבעה בעלִפה של תלמידיהם וכוללות תהליכי הוראה, תוצר סופי ורפלקציה.

פרקי הלשון בתוכנית 30%

ברכישת שפת אם הילד רוכש חוקי לשון בצורה טבעית ללא הוראה מפורשת. לעומת זאת העולים החדשים, גם אם הם נמצאים בחברה דוברת עברית, זקוקים להוראה מפורשת של הדקדוק שתהיה יעילה ואפקטיבית. על התלמיד להכיר מונחים לשוניים כגון : נושא, נשוא, שם עצם, שורש, בניין ודומיהם אך הוא לא יידרש להגדירם.

חלקי הדיבור

שם העצם

- מינו של שם העצם : זכר, נקבה
- שמות ללא צורת יחיד, כגון שמיים, מים
- צורני ריבוי השם **סים** / **סות** לזכר ולנקבה, כגון : ילד – **ילדים**, ילדה – **ילדות**
- צורות ריבוי החורגות מהמערכת, כגון שולחן – **שולחנות**, ביצה – **ביצים**
- צורות הזוגי, כגון : עיניים, שפתיים, מכנסיים, מספריים
- מילים שכיחות בזכר או בנקבה שאין להן סממן חיצוני של המין, כגון : דרך, רוח, חצר, אבן, ארץ, עיר, לילה
- נטיית השייכות של שם העצם ביחיד וברבים
- המרת כינוי חבור לפרוד ולהפך
- יידוע השם : ה"א היידוע, כינוי שייכות, שם פרטי
- מילות היחס + תווית יידוע : בבית לעומת מהבית

שם התואר

- התאמת שם התואר לשם העצם במין, במספר וביידוע. תידרש תקינות לשונית ברמת הצירוף וברמת המשפט.

הפועל

- זיהוי הפועל במשפט ובפסקה
- בניית פועל והתאמתו לגוף
- בניית שם הפועל ושיבוצו במשפט או בקטע
- זמני הפועל, הגופים וצורני הנטייה
- יש ללמד את עקרון מציאת הפועל במשפטים על פי מאפייניו : נטייה בזמן ובגוף.

משרד החינוך
הפיקוח על הוראת העברית
מגזר חרדי

מילות היחס

- יש לדעת את נטיית מילות היחס האלה :
על ידי, את, ב, מן, של, אצל, על יד/לד, עם, את, בשביל, ל, אל, על, מעל, אחרי, מאחורי, לפני, בלעדי, מתחת
- שיבוץ מילת היחס **את** לפני מושא ישיר מיוחד, כגון תן לי **את** הספר.
- מילות היחס המוצרכות לפועל כגון : לעזור ל, להשתמש ב, לנסוע ל/אל (פועלי התנועה), לדון ב ודומיהם

תחביר

- הכרת עמודי המשפט : הנושא, הנשוא הפועלי והנשוא השמני
- התאמת הנשוא הפועלי לנושא בזמן ובגוף
- התאמת האוגד (מסוג כינוי הגוף) לנושא במין ובמספר
- סדר המילים במשפט : יצירת משפטים בעלי סדר מילים תקין והגיוני
- המרה בין צורות החיווי למשפט שאלה ולהפך
- קשרים לוגיים : הבנת התפקיד הרטורי והשימוש הנכון בקשרים הלוגיים במשפטים וביחידות השית. התלמידים נדרשים להכיר את הקשרים האלה : תנאי (קיים בלבד), סיבה ותוצאה, ויתור, ניגוד, השוואה, תכלית, זמן והוספה.
- הכרת השימוש בקשרים המופיעים לפני שם העצם ולפני פסוקית, בתחילת המשפט ובאמצעו
- שימוש תקני בסימני הפיסוק האלה : נקודה, סימן שאלה וסימן קריאה

מערכת הצורות

מערכת הפועל

- גזרת השלמים (לרבות מרובעים) : שורש, צורני נטייה, זמן, גוף, הכרת שמות הבניינים וצורני הבניין, הזמן והגוף
- הכרת דרכי הנטייה (זמנים וגופים) בשבעת הבניינים
- נטייה ושיבוץ של פעלים (על פי שורש או שם פועל נתונים) במשפט וביחידת שיח
- שימוש תקין בצורות הפועל, כגון צורת העתיד בגוף ראשון
- משמעויות הבניינים : פעיל-סביל – המרה ושיבוץ

מערכת השם

- דרכי יצירת שמות בעברית : שורש ומשקל, בסיס וצורן סופי
- הכרת משמעויות הצורנים הסופיים האלה : **סן** **סי** **סית** **סון** **סות**
- הדגש פה הוא על הכרת דרכי יצירת השמות בעברית ועל הצורנים הסופיים היוצרים משמעות לקסיקלית. אין צורך בשינון משמעות המשקלים.

4. שאלון 70% לעולים חדשים ולתושבים חוזרים ברמות א-ב סמל 75284

בשאלון הבגרות נדרש הנבחן לענות על שאלות בתחום ההבנה וההבעה ועל שאלות מפרקי הלשון. פרקי הלשון ישולבו בהוראה ובהערכה בתוך הקשר לא כמטרה בפני עצמה, אלא כחלק מפיתוח מיומנויות לשוניות בדיבור ובכתיבה. הציפייה היא שהלומד יעסוק בכל תחומי הלשון ברזמנית.

משרד החינוך
הפיקוח על הוראת העברית
מגזר חרדי

מבנה השאלון:

פרקים	נושאים	ממדים	דגשים	משקל
הבנת הנקרא	במרכז הפרק יעמדו טקסטים בסוגות האלה: • טקסט מידע (רציף או שאינו רציף) • טקסט טיעון • טקסט היצגי (תופעה)	ממדי ההבנה • איתור מידע: - נגישות ואחזור - מידע בתוך הטקסטים - מיון מידע • הבנה: - ייצוג של משמעות מילולית - אינטגרציה והסקת מסקנות • הערכה ושיקוף: - הבעת דעה והנמקתה - הערכת האיכות והמהימנות - הערכה של תוכן וצורה - זיהוי של עימות והתמודדות עמו תיתכנה שאלות על אוצר מילים וביטויים הקשורים מן הטקסטים.	פרק הבנת הנקרא בשאלון הבגרות יכלול שניים עד שלושה טקסטים. ייתכנו טקסטים זעירים, כגון פרסומות, מודעות, פתגמים וטקסטים שאינם רציפים, בהיקף כולל של כ-900 מילים. פרק ההבנה יכלול שאלות בזיקה לכל אחד מהטקסטים וכן שאלות של מיזוג מידע. השאלות תהיינה בממדי ההבנה השונים. יש לעסוק בפיתוח אוצר מילים מתוך הקשר	30%

משרד החינוך
הפיקוח על הוראת העברית
מגזר חרדי

פרקים	נושאים	ממדים	דגשים	משקל
הבעה בכתב	כתיבה ממוזגת של <u>שני</u> טקסטים מסוגים שונים בהתאם לדרישות המטלה ולמטרותיה.	ממדי הערכת הכתיבה • תוכן המידע: תמציתיות ודיוק • ארגון המידע: עצמאיות הטקסט, לכידות וקישוריות, שזירה בין רעיונות משותפים לצד הייחודיות שבכל טקסט • אזכור מקורות המידע בגוף הסיכום ובסופו • שימוש בדרכי מסירה לשון מבע ותקינות: תקינות תחבירית, שימוש תקין בפועל, בשם ובנטיותיהם, במילות היחס, בהצרכה וביידוע ניסוח ההולם את אופי הכתיבה.	היקף הכתיבה הנדרש הוא כ-150 מילים. בהערכת הכתיבה זכאי התלמיד העולה (למעט תלמידים ברמה א) להתעלמות משגיאות כתיב , אך יש לתת לכך מקום בהוראה.	20%
לשון	- תחביר ומערכת הצורות - תקינות בשימוש בשם המספר ובמילות היחס	• זיהוי הבנה המרה יצירה פירוק תקינות היבט פונקציונלי	התשאול בפרקי הדקדוק יתבסס בעיקרו על מטרות פונקציונליות תקשורתיות ולא רק על ההיבט המבני הפורמלי.	50%

משך הבחינה: שלוש שעות.

חומר עזר מותר לשימוש: מילון או מילונית אלקטרונית שפת אם-עברית, עברית-שפת אם או כל מילון בעברית. אלה מותרים לשימוש לעולים חדשים ולתושבים חוזרים ברמות ב ו ג.

ייאסר כל שימוש במילון או מילונית אלקטרונית הדורשים חיבור לרשת האינטרנט.

המרת שאלונים למשפריס ציון: נבחני משנה שנבחנו טרום הרפורמה (עולם ישן) ורוצים להשלים היבחנות או לשפר ציון, ייבחנו בשאלון 75284.

הבנת הנקרא והבעה בכתב

פרק **ההבנה וההבעה** במבחן יתמקד בטקסט המידעי ובטקסט הטיעון, לרבות טקסטים היצגיים - חזותיים. ייכללו שאלות בממדי ההבנה השונים, לרבות מטלה של כתיבה ממזגת. להלן הנושאים שיעמדו במוקד פרק זה:

- הבנת תוכן הטקסט ברמות נגישות שונות: מהרמה שבה המידע מצוי באופן מפורש בטקסט ועד לרמת פרשנות והסקת מסקנות על סמך הכתוב בטקסט.
- זיהוי הנושא המשותף וזיהוי נקודות הדמיון והשוני בין הטקסטים
- שאלות על משמעות של מילים וביטויים על סמך ההקשר הטקסטואלי
- יצירת הכללות והסקת מסקנות מתוך המידע בעזרת זיהוי הקשרים בטקסטים
- זיהוי היחסים בין פרטי מידע בטקסטים השונים, לדוגמה יחס של הכללה ופירוט, עימות, הוספה, הדגמה ועוד
- קישור בין פרט מידע לבין המקור או המקום שבו הופיע (כגון לדעת מי אמר מה)
- זיהוי והבחנה בין דעה לעובדה ועוד
- זיהוי מאפייני המקור (סוג המקור, המחבר, נקודת המבט, האמינות וכו') והשימוש בהם בצורה מושכלת בעת הכתיבה
- פענוח ייצוג גרפי והסקת מסקנות
- כתיבה של תשובה מיטבית להבעת עמדה מנומקת ומשכנעת
- כתיבה ממזגת בין כמה טקסטים **בהתאם לדרישות המטלה ולמטרותיה**.

מטלת המיזוג בוחנת את יכולת ההבעה בכתב בד בבד עם הבנה מעמיקה של הטקסטים. אלה יתבטאו במיומנויות האלה:

- בנייה מחודשת של הטקסטים המקוריים בהתאם למטרות המיזוג;
- ניסוח מכליל של מידע משותף מהטקסטים;
- השמטת מידע שאינו רלוונטי.
- בתוך כך יש להקפיד על העקרונות הללו:
- נאמנות למקורות המידע,
- העתקה מושכלת וביצוע פרפרזה והימנעות מהעתקה גורפת,
- אזכור מקוצר של מקורות המידע בגוף הטקסט ורישום ביבליוגרפי על פי המוסכמות האקדמיות,
- שימוש מותאם בדרכי המסירה השונות,
- שמירה על משלב לשון הולם המתאים לשפה הכתובה.

משרד החינוך
הפיקוח על הוראת העברית
המגזר החרדי

ת ח ב י ר ² בתוכנית 70%	
פירוט	נושאים
פירוק, הרכבה ויצירה של המבנים האלה:	צירופים
- צירופי סמיכות: השינויים החלים בנסמך, ריבוי הסמיכות, פירוק הסמיכות, יידוע הסמיכות - צירופי סמיכות ושם תואר - צירופי שם עצם ותואר: יידוע הצירוף, ריבוי הצירוף - התאמת הפועל לצירוף הסמיכות	
הכרת עיקרי המשפט: הנושא, הנשוא (הפועל והשמני), משלימי השם ומשלימי הפועל, לרבות חלקים כוללים בקשרים של ריבוי, ניגוד, ברירה	
האוגד:	
- הפועל 'להיות' ונטיותיו בעבר ובעתיד - כינויי הגוף הוא, היא, הם, הן	
זיהוי, המרה והשלמה של משפטי קיום ומשפטי שייכות: משפטי קיום (יש/אין) בהווה, בעבר ובעתיד, משפטי שייכות יש/אין בהווה, בעבר ובעתיד, צורות השלילה 'אין' בנטיות הגוף השונות	משפטי קיום ומשפטי שייכות
- הכרת משפטים מכל הסוגים: פשוט, איחוי, מורכב, לרבות משפטים בעלי חלקים כוללים, משפט בעל נושא סתמי. (לא יידרש סיווג תחבירי פורמלי של סוגי המשפטים). - המרה בין סוגי המשפטים: פשוט, מחובר ומורכב תוך שמירה על המשמעות הלוגית של המשפט ושימוש תקין במילות הקישור - פירוק משפטים למשפטים עצמאיים והרכבת משפטים ליחידות שיח	מבנים תחביריים במשפט וביחידות השיח
הדגשים:	
- ההתמקדות היא בשימוש התקין ובמשמעות הסמנטית של הקשרים בתוך הקשר במשפט או ביחידת השיח - שיבוץ והמרות. - תידרש תקינות תחבירית הנדרשת בדיבור יום יומי, בתקשורת בין אישית, בדיבור בציבור ובכתיבה. - יידרש זיהוי שיבושים תחביריים ותיקונם	

² הוראת התחביר היא מנקודת מבט פונקציונלית, קרי לצורך זיהוי הרצף הלוגי במשפט ובטקסט וכן לצורך כתיבה במשלבי לשון שונים (המרות).

רציונל להוראה ודוגמאות מתוך: בליבוים, ר' (תשנ"ה). תחביר+, אקדמון, ירושלים: האוניברסיטה העברית.

הדגש בהוראת התחביר יהיה על ההיבט הפונקציונלי. הדגשת הקשר בין המבנה התחבירי ובין הסיטואציה התקשורתית (ברוח תכנית הלימודים **עברית כשפה שנייה**, תשס"ט: 72).

משרד החינוך
הפיקוח על הוראת העברית
המגזר החרדי

משפטי לוואי	הקשרים: ש, אשר, ה"א הזיקה, היוצרים פסוקיות לוואי להרחבת שם העצם
משפטי תנאי	• תנאי קיים: בלי, ללא, אם • תנאי בטל: לו, אילו לימוד התנאי הבטל מזמן עיסוק בסיטואציות תקשורתיות של התנצלות וחרטה וכן עמידה על ההבחנה שבין לוי הפותחת משפט תנאי לבין לוי הפותחת משפט משאלה.
משפטי סיבה ותוצאה	• לפני שם העצם: בגלל ה • פסוקית סיבה הבאה בתחילת המשפט או באמצעו. • הקשרים: משום ש, מכיוון ש, מאחר ש, כי, לכן, לפיכך, על כן, בעקבות זאת
משפטי ויתור	פסוקית ויתור ³ הבאה בתחילת המשפט או באמצעו. הקשרים: אבל, אך, בכל זאת, למרות, על אף, אף על פי ש, על אף ש, גם אם, אף על פי כן, עם זאת
משפטי הסתייגות	משפטי אומנם... אבל...
משפטי ניגוד והשוואה	• לפני שם העצם: בניגוד ל, בהשוואה ל, לעומת ה • בין משפטים (במורכב, מחובר) או בראש המשפט (במורכב). • הקשרים: כמו, כמו ש... כש ש... כך, משפטי לא... אלא... (במשפט בעל חלקים כוללים)
משפטי תכלית	לפני שם עצם. הקשרים: למען, לשם, כדי/בשביל + שם פועל, כדי ש – לפני פועל בעתיד
משפטי הוספה והדגשה	שימוש תקין בקשרים: ו, גם, נוסף על כך, זאת ועוד, יתר על כן, יתרה מזו, לא רק... אלא גם...
משפטי זמן	מילות הזמן המתייחסות לנקודת זמן ממוקדת הנלמדות כפריטים לקסיקליים: היום, מחר, לעתים, עתה, אשתקד, מעולם, לעולם, קודם לכן וכדומה. קשרי זמן: כש, כאשר
משפטי תוכן	• פסוקית מושא הפותחת ב ש, כי, מילת שאלה • פסוקית נושא המתייחסת לפועל סביל • פסוקית נושא שבראשה מילות השעבוד מה ש, מי ש יש לעמוד על ההבחנה בין מילת השעבוד "כי" המציינת סיבה לבין מילת שעבוד הפותחת פסוקית תוכן.
מבנים תחביריים מודליים	שימוש (שיבוץ והמרות) בצורת שם הפועל במבנים מודליים המביעים עמדה, הזהרה, המלצה או הוראה: צריך, אפשר, אסור, מותר, כדאי, חשוב, רצוי, מקובל + שם פועל ודומיהם העיסוק במבנים אלה מזמן עיסוק בסוגת הטקסט השימושי של לשון ההנחיות וההוראות.

³ השימוש במונח הלשוני "פסוקית" מיועד למורה

משרד החינוך
הפיקוח על הוראת העברית
המגזר החרדי

דיבור ישיר ודיבור עקיף	• זיהוי ופיסוק משפטים בדיבור ישיר ובדיבור עקיף • המרה מדיבור ישיר לעקיף ולהפך יש לתת את הדעת על תפקידם הפונקציונלי כחלק מדרכי מסירת הדיבור.
תקינות תחבירית	זיהוי מבנים תחביריים (ברמת הצירוף או המשפט) משובשים ותיקונים, לרבות הסבר השיבוש או הבחירה במבנה התקין

מערכת הצורות: הפועל והשם בתוכנית 70 ⁴ %	
הפועל - זיהוי שורשים, הטיה ושיבוץ בהקשר של פעלים, שמות פועל ושמות פעולה בבניינים השונים (לתלמיד ייתן השורש או שם הפועל). השורשים יהיו בגזרות האלה: - שלמים (לרבות מרובעים), פ"נ, פ"י"צ, פ"א, פ"י"ו, ל"י"ה, ל"א, ע"ו"י יינתנו שורשים מגזרת הכפולים הנוטים על דרך השלמים. - זיהוי, שיבוץ והמרה של צורות הפועל מפעיל לסביל ולהפך	
השם - ניתוח ומיון של שמות לפי דרכי התצורה: שורש ומשקל, בסיס וצורן (תחילי וסופי). השורשים יהיו בגזרות האלה: - שלמים (לרבות מרובעים), פ"נ, פ"י"צ, פ"א, פ"י"ו, ל"י"ה, ל"א, ע"ו"י. ייתכנו שורשים מגזרת הכפולים הנוטים על דרך השלמים - עמידה על משמעויות המשקלים: מְקַטֵּל, מְקַטֵּלָה, מְקַטֵּל, מְקַטֵּלָה, קְטָל, קְטָלָה, קְטָלוֹן - יצירת שמות בעברית בדרך של בסיס וצורן סופי - זיהוי משמעויות הצורנים הסופיים האלה: קָן, סִי, סִית, סוֹן, סְאִי	
תקינות בפועל ובשם⁵ הידע של הצורות התקינות עשוי להידרש בכמה מישורים: בחירה בצורה התקנית או תיקון צורה שגויה.	
שם המספר שימוש תקין בשם המספר: הנטייה וההתאם. הסוג: מספר יסודי (מונה) – נפרד ונסמך, סידורי, סתמי, תאריכים יש להקפיד על <u>כתיב תקין</u> בשם המספר. התלמידים <u>לא יידרשו</u> להקפיד על תקינות באותיות השימוש בשם המספר.	

⁴ **הבהרה:** השאלות על הנושאים הלשוניים יסתמכו על הידע הלשוני שנלמד בתוכנית 30% הכולל בין היתר יסודות בדיעת הלשון, כגון שורש, בניין, משקל, מוספיות וכדומה.

⁵ התקינות במערכת הצורות היא חלק מהלמידה הנדרשת בשפה שנייה וחוליה חשובה בזיקה שבין הידע הלשוני ובין מימושו בדיבור היוסיומי, בתקשורת הבין־אישית ובדיבור מול קהל. אי לכך בהוראה ובהיבטות יושם דגש על טעויות שכוחות בשפה העברית כשפה שנייה, כגון טעויות בהתאם, בהצטרפויות הפועל והשם, בהשמטת מילת היחס 'את' וכדומה.

משרד החינוך
הפיקוח על הוראת העברית
המגזר החרדי

מילות היחס	• שימוש במילות היחס המתאימות בהצטרפותן לפועל ולשם (קינא ב/ל, אחראי ל/על וכדומה) • מילות היחס בשאלה, כגון ממה, ממי, על מה, על מי ועוד • שימוש תקין ונטייה תקנית של אותיות היחס ומילות היחס : אצלם, אלייך, אתכם, בשבילם, בלעדיהם וכדומה • נטייה ושיבוץ של מילות היחס בהקשר (בהינתן מחסן מילות יחס או בלעדיו)
-------------------	--

ביבליוגרפיה מומלצת למורים

ספרי עזר למורה - להוראה ולתרגול

- בליבוים, ר' (תש"ע). עברית בה"א הידיעה, אקדמון, ירושלים: האוניברסיטה העברית.
- בליבוים, ר' (תש"ע). חוברת קלוזים, אקדמון, ירושלים: האוניברסיטה העברית.
- בליבוים, ר' (2011). הקלוז – הגדרתו ויתרונותיו, הד האולפן, 98, 105–101.
- בליבוים, ר' (תשע"א). פועל+. ירושלים: האוניברסיטה העברית, מאגנס.
- בליבוים, ר' (תשנ"ה). תחביר+. ירושלים: האוניברסיטה העברית, אקדמון.
- בליבוים, ר' (תשנ"ז). תחביר לרמה ו', תרגול לספר תחביר+. ירושלים: האוניברסיטה העברית, אקדמון.
- הומינר, ג' וצוקי ש' (תשע"א). בין השורות – עברית לרמת המתקדמים. ירושלים: האוניברסיטה העברית, אקדמון.
- הומינר, ג' וצוקי ש' (תשע"ה). הפועל בפעולה – עברית לרמת המתקדמים. ירושלים: האוניברסיטה העברית, אקדמון.
- לנצברג, ג' (תשע"ו). תחביר משולב. ירושלים: האוניברסיטה העברית, אקדמון.
- Ur, P. (1996). *A course in language teaching: practice and theory*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Ur, P (2011). *Vocabulary activities*. Cambridge: Cambridge University Press.

ספרים ומאמרים מומלצים בנושא רכישת שפה והוראתה

- אולשטיין, ע' (1977). "חקר הרכישה של לשון שנייה ושל הוראת לשון – מה למדנו עד עתה?" **הד האולפן החדש**, 73, עמ' 53-58.
- אולשטיין, ע' ו-ע' השכל-שחם (תשע"ב). הוראת שפה המבוססת על חקר השיח, בתוך: השכל-שחם ע', ר' בורשטיין, ע' עמיר וה' אתקין (עורכות) מזמרת הלשון: עיון ומחקר בחינוך הלשוני (עמ' 366–387). ירושלים: משרד החינוך.

משרד החינוך
הפיקוח על הוראת העברית
המגזר החרדי

- אלפי-שבתאי, א' ורביד, ד' (2001). ידע לא ילידי בלשון שנייה: המקרה של הסביל. סקריפט - אוריינות: חקר, עיון ומעש, 2, 101–77.
- גונן, ע' (תש"ע): "מחקר הדקדוק והוראת העברית כשפה זרה – תקן ומציאות בלימוד חוק דקדוקי, "חלקת לשון 41, עמ' 139 – 154.
- לידובסקי-כהן, צ' (2010): מיקרו דקדוק לעומת מקרו דקדוק – במה אנו עוסקים ובמה מן הראוי שנעסוק, הד האולפן החדש, 97.
- עמיר ע' וה' אתקין (תשע"א). מה בין דיון לוויכוח? חלקת לשון, 42, 136-119.
- רביד, ד' (תשס"ב). ניצני השיח הדבור והתפתחותם ברכישת השיח העיוני. בלשנות עברית 50, 121–95.
- רוזנר, ר' (2014). "דיבור מתוכנן" בתכניות הלימודים בעברית (כשפת אם) בבית הספר העל-יסודי בישראל: סקירת התכניות משנות החמישים של המאה העשרים ועד ימינו. דפים, 57, 121-95.
- שורצולד (רודריג), א' (תשע"ב). מלשון הלימודים ללימוד הלשון, בתוך: השכל-שחם ע', ר' 'בורשטיין, ע' עמיר וה' אתקין (עורכות) מזמרת הלשון: עיון ומחקר בחינוך הלשוני (עמ' 139-146). ירושלים.

חומרים מקוונים

[הד האולפן החדש](#) – להנחלת העברית ותרבותה

[הוראה המעודדת תפקודי שפה](#), מחקר ומעשה בהוראת העברית, קיץ 2017

[הפורטל הפדגוגי](#)